

Zbigniew Sareło

"Norm und Naturrecht verstehen :
eine Studie zu Herausforderungen
der Fundamenteethik", Johannes
Michael Schnarrer, Frankfurt am
Main 1999 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 36/1, 229-231

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE

Johannes Michael Schnarrer, *Norm und Naturrecht verstehen. Eine Studie zu Herausforderungen der Fundamentelethik*, Peter Lang, Frankfurt am Main–Berlin–Bern–New York–Paris–Wien 1999, ss. 380.

Zagadnienie prawa naturalnego nie należy do kwestii budzących szersze zainteresowanie wśród współczesnych etyków, aczkolwiek ciągle pojawiają się nowe publikacje poświęcone temu problemowi. Wiele z nich jest owocem badań myśli austriackiego etyka Johanna Messnera, prowadzonych zwłaszcza w naukowych centrach, przy których działa Messner-Gesellschaft. Do takich publikacji należy też pozycja J. M. Schnarrera.

W pierwszej części swego opracowania przedstawił on bardzo zwięzłe sylwetkę oraz dorobek naukowy J. Messnera. W części drugiej analizował on idee egzystencjalnych celów, która stanowi o oryginalności koncepcji prawa naturalnego wiedeńskiego uczonego. Ideę tę ujmował on także przy pomocy innych terminów, a mianowicie: „istotne cele” i „dynamiczne ukierunkowanie ludzkiej natury”.

U podstaw idei egzystencjalnych celów znajdujemy tezę, że człowiek posiada następujące popędy (*Triebe*): płciowy, szczęścia, wolności, społeczny oraz poznania. W doświadczeniu siebie człowiek uświadamia sobie ich posiadanie i dostrzega ich celowość. Ta ostatnia ma dwa wymiary. W pierwszym chodzi o cel popędu samego w sobie. Nie jest to jednak cel krańcowy, lecz jest on podporządkowany celowości osoby. Doświadczenie popędów i ich celowości ma moc dynamizującą i motywującą człowieka do działania moralnego, czyli dążenia do pełnego zrealizowania swej osobowej bytowości. Autor rozprawy niestety nie ukazał wystarczająco gruntownie, jaką rolę przypisywał Messner egzystencjalnym celom w rozpoznawaniu etycznych powinności i w dalszej kolejności w promulgacji norm prawa naturalnego. Z trudem możemy jedynie wyczytać w jego publikacji, że w akcie wglądu w swój intelekt człowiek równocześnie ujmuje etyczne zasady i celowość popędów. W akcie zaś woli doświadcza powinności przestrzega-

nia moralnych wymogów i samorealizowania siebie w kierunkach wskazywanych przez popędy.

W trzeciej części rozprawy autor starał się wykazać, że idea prawa naturalnego jest niezbędna w etyce. Realizację zamierzonego celu rozpoczął on od ukazania stanu dyskusji wokół zagadnienia uzasadniania norm moralnych. Ze szczególniejszą uwagą przedstawił on w sposób krytyczny spór pomiędzy zwolennikami teleologizmu i deontologizmu. Ukazując trafne racje stojące po obu stronach, próbował on wykazać, że żadne ze stanowisk nie daje wystarczającej podstawy do gruntownego rozwiązywania konkretnych problemów moralnych. I stąd też, jego zdaniem, oba rodzaje argumentacji winny być brane pod uwagę jako wzajemnie się uzupełniające.

W dalszej kolejności przedstawił on teorię systemów Niklasa Luhmanna oraz dyskusję pomiędzy liberałami i komunitarystami. Prezentując te nurty, autor zamierzał ukazać, że w nich negowane jest prawo naturalne jako kryterium wyborów moralnych, aczkolwiek w każdym z nich z innych racji oraz w innej mierze.

Omówieniu obiekcji pod adresem prawa naturalnego autor poświęcił ostatni rozdział w trzeciej części swej rozprawy. Za takie obiekcje uznał on próby współczesnych etyków, mające na celu reinterpretację poszczególnych aspektów prawa naturalnego. Do nich zaliczył on zabiegi filozofów, którzy nie odrzucają prawa naturalnego jako podstawy moralności, jak też i pozytywistyczną negację prymatu tegoż prawa. Wśród tych pierwszych omówił on najpierw reinterpretacje samego pojęcia prawa naturalnego, koncentrując się w zasadzie na myśli Hansa Rottera. Następnie przedstawił on argumenty autorów krytykujących biologicystyczne rozumienie prawa naturalnego. Tu starał się on uzasadnić, idąc za myślą Messnera, że istnieje ścisły związek pomiędzy bytem i powinnością. W ten sposób chciał on wykazać słabość zarzutu o popełnianiu błędu naturalistycznego, gdy w ujmowaniu prawa naturalnego uwzględnia się prawa biologiczne. Jako obiekcje potraktował on również postulat, aby w rozumieniu prawa naturalnego uwzględniać historyczny i kulturowy aspekt ludzkiej egzystencji.

W zakończeniu rozprawy autor postawił 27 tez i krótko je omówił. Z założenia miały one nie tylko być podsumowaniem treści rozprawy, ale też dawać czytelnikowi jasny przegląd stanu dyskusji na temat prawa naturalnego. Niestety, w ich ujęciu ujawniły się raz jeszcze słabe strony całej publikacji, a mianowicie brak wyraźnego kryterium nadającego spójność rozważaniom. Nie sposób odnaleźć istnienie związku pomiędzy poszczególnymi tezami. Każda z nich jest całością samą w sobie.

Podobne braki znajdujemy w całej rozprawie. Pomiedzy poszczególnymi jej częściami istnieje bardzo luźny związek. Szczególny rozdźwięk istnieje pomiędzy dwiema pierwszymi częściami i trzecią. Omówione w tych pierwszych sylwetka i koncepcja J. Messnera nie mają żadnego wręcz związku z poglądami przedstawionymi w dalszej części pracy, gdzie prezentował on głównie stanowiska podważające ideę prawa naturalnego. Do tych ostatnich zaliczył on również autorów, którzy uznają moc wiążącą prawa naturalnego w życiu moralnym, ale próbują reinterpretować je, uwzględniając niepodważalne wręcz tezy o człowieku wypracowane w naukach humanistycznych. O ile miał on prawo nie dzielić szczegółowych rozwiązań, to trudno już jest z nim zgodzić się, że takie propozycje, jak reinterpretacji samego pojęcia natury i w dalszej konsekwencji prawa naturalnego, są negacją tego ostatniego. W rzeczywistości bowiem jest to co najwyżej negacja jakiejś koncepcji prawa naturalnego. Wydaje się, że J. M. Schnarrer w punkcie wyjścia utożsamiał prawo naturalne z jego ujęciem wypracowanym przez J. Messnera. W rezultacie poglądy wszystkich autorów, którzy rozwijają własne koncepcje lub choćby próbują reinterpretować ujęcie tomistyczne potraktował jako negujące lub przynajmniej osłabiające znaczenie prawa naturalnego.

Publikacja J. M. Schnarrera, choć powstała w centrum naukowym zajmującym się prawem naturalnym, nie wnosi niczego nowego do współczesnych dyskusji dotyczących tego zagadnienia. Zawiera ona jedynie dość obszerny przegląd idei, które w jakiś sposób wiążą się z prawem naturalnym. Z tej też racji jej lektura może być przydatna komuś, kto chce zorientować się w tej problematyce.

Zbigniew Sareło
Wydział Filozofii Chrześcijańskiej, UKSW

Ryszard Moń, *Odpowiedzialność fundamentem ludzkiej podmiotowości. Potrzeba i możliwości koncepcji E. Lévinasa*, ATK, Warszawa 1999, ss. 294.

Autor rozprawy za cel postawił sobie krytyczne prześledzenie koncepcji podmiotowości wypracowanej przez E. Lévinasa. Realizację zamierzonego przedsięwzięcia rozpoczął on od analizy założeń filozoficznych w poglądach Lévinasa. Dostrzegł je w sposobie rozumienia następujących kategorii: bytu, języka, poznania, znaczenia, uniwersa-